

Dijital Okuryazarlık -Kavramlar, Modeller ve Ölçüm-

Bayrakçı, S. (2022). *Dijital Okuryazarlık – Kavramlar, Modeller ve Ölçüm*, 208 sayfa, Konya: Çizgi Kitabevi, 1.Basım ISBN: 9786051967509

Mustafa ÇEĞİNDİR

Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, cegindirmustafa@gmail.com,

 0000-0002-0474-0132

Dijitalleşme, günümüzde sosyal bilimlerin odak noktasında olan bir tartışma konusudur. Dijitalleşmenin olumlu ve olumsuz tarafları, gündelik yaşantımızı etkileme seviyesi, felsefi ve anlamsal çerçevesi sık sık karşılaştığımız tartışma konularına örnek olarak verilebilir. Dijitalleşme, çok farklı açılardan ele alınabileceği gibi sosyal bilimlerin özünde bulunan çok nedensellik ve çok sonuçsallığa tabi sosyal bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bazı yaklaşımlar(Chen vd., 2020; Cijan vd., 2019; Parviainen vd., 2022) dijitalleşmeyi olumlu açılardan ele alırken bazıları ise bu gerçekliğin olumsuz yönlerine odaklanabilmektedir(Kircaburun ve Griffiths, 2018; Trittin-Ulbrich vd., 2021; Turel vd., 2021) the relationship between dark personality traits (i.e., Machiavellianism, psychopathy, narcissism, sadism, and spitefulness. Bütün bunların yanı sıra dijitalleşme ile ilgili göz ardı edilemeyecek belirgin gerçekliklerden biri de dijitalleşmenin sunduğu kolaylaştırıcı ve yararlı imkânlardır. Ancak bu imkânlar her zaman yaşantımızda hazır paketler halinde sunulmuş imkanlar bütünü olarak bulunmayabilir. Bunun yanı sıra dijitalleşmenin sunduğu imkânlar farklı seviyelerde ve ölçütlerde olabilmektedir. Dijitalleşmenin sunduğu imkânları yararlı ve efektif bir şekilde bireyin veya toplumların kendi lehine çevirebilme becerisi ise dijital okuryazarlık ile alakalı bir durumdur. Dijitalleşmenin çıktılarını efektif bir şekilde kullanıp yorumlayabilmek, dijitalleşmenin sunduğu imkânlardan yararlanabilmemiz için elzemdir ve bu yetkinliği dijital okuryazarlık olarak ele alabiliriz. Bu bağlamdan bakıldığında dijital okuryazarlık, dijitalleşme tartışmalarında önem arz eden bir alan oluşturmaktadır. Sosyal ve beşeri bilimlerin tümünü ilgilendiren ve o alanlardaki araştırmacıların gündeminde olan dijitalleşme konusunda Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında tez.yok.gov.tr ve dergipark.org.tr veri tabanlarındaki kayıtlar, ilk makale ve ilk tezin yazıldığı 2001 tarihinden bu yana 1209 tane makale ve 1737 tane tezin üretildiğini ortaya koymaktadır. Yaklaşık son 20 yılda dijitalleşmenin bilimsel araştırmalarda ele alınan oldukça yaygın bir kavram olduğu görülmektedir. Dijitalleşme kavramı çeşitli açılardan ele alınarak incelenmektedir ve bunlardan biri de dijital okuryazarlık ölçüğüdür. Bu değerlendirme yazısı da dijital okuryazarlık çalışmalarından biri olan ve Serkan Bayrakçı’nın 2021 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilişim Anabilim Dalı’nda tamamlanan *Dijital Yetkinlikler Bütünü Olarak Dijital Okuryazarlık: Ölçek Geliştirme Çalışması* adlı doktora tezinden 2022 yılında türetilen *Dijital Okuryazarlık – Kavramlar, Modeller ve Ölçüm* kitabını ele almaktadır.

Kitabın konusu yukarıda da bahsedildiği üzere dijital okuryazarlıktır. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarına devam eden yazar Bayrakçı, dijital okuryazarlık kavram, model ve ölçüm boyutlarını belli bir sistematiklik içinde birarada ele alarak,

çalışmayı üç bölüm halinde yapılandırmıştır. İlk bölümde dijital okuryazarlığın kavramsal tartışması yer alır. Burada dijital okuryazarlık ve yetkinlik ayrımı yapılmaktadır. Dijital okuryazarlığın alt disiplinleri ve dijital okuryazarlık modelleri açıklanarak ele alınmaktadır. İkinci bölümde bilimsel araştırmaların önemli veri toplama araçlarından biri olan ölçek geliştirme kapsamında bireylerin dijital okuryazarlık seviyelerini ölçebilmek için bir dijital okuryazarlık ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilme süreci genel olarak kitabın ikinci bölümünün büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Son bölümde ise bu geliştirilen ölçeğin uygulaması yapılmış, doktora tezi kapsamında yapılan saha araştırmasında elde edilen veriler ile ulaşılan bulguların analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bölümlerin şekillenmesinden de anlaşılacağı üzere kitabın amacı, bir saha araştırmasında uygulamasının da yapıldığı bir dijital okuryazarlık ölçeği geliştirmektir (Bayrakçı, 2021).

Kitap ilk olarak, dijitalleşme ve dijital okuryazarlık çalışmalarında önem arz eden bir tartışmaya açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bireylerin gündelik yaşamda dijital cihazlarla girdikleri etkileşim ve dijital olanı kullanabilme becerileri, çalışmalarda “dijital okuryazarlık” veya “dijital yetkinlik” olarak ele alınmaktadır. Bu iki yaklaşım da aslında ortak bir noktayı imlemektedir; bireylerin dijital olanı kullanma becerisi. Aynı olguyu ele alan bu iki farklı kavram literatürde bir bulanıklık ve karışıklık yaratılmaktadır. Bu iki kavram arasında dijital okuryazarlık, dijital yetkinliğe göre daha yaygındır. Yazar bu yaygınlık durumunu Google arama motoru üzerinde “dijital literac” ve “digital competenc” kelimelerinin arama sonuçlarının kıyası ile gerçekleştirmektedir*. Kavramlar arasında her ne kadar yaygın kullanım farklılığı olsa da bu ikileme açıklık getirmek, alanda yürütülecek çalışmalara katkı sunacaktır. Yazarın bu konuyla ilgili vardığı sonuç ise “dijital okuryazarlık” kavramının “dijital yetkinlik” kavramına göre daha geniş kapsamlı bir anlam barındırdığı ve dijital okuryazarlığın akademide daha yaygın kullanımı olduğu yönündedir. Yazar, terimlerin kavramsal tanımlarıyla ilgili çalışmalardan yola çıkarak dijital okuryazarlığı, dijital çağa uyum sağlayabilmek için gerek duyulan yetkinliklerin tümü olarak tanımlamaktadır (Bayrakçı, 2021, s. 2). Mevcut literatürden hareketle kavramsal düzeyde metinde yürütüldüğü tartışmanın sonucunda yazar, “okuryazarlık” kavramının eleştirel bir bakışı ve anlamı taşıdığı için “yetkinlik” kavramında daha geniş anlam içerdiği sonucuna varmaktadır. Yetkinlik bir olguyla ilgili becerilere sahipliği ifade ederken, okuryazarlık ise bir olguyla ilgili hem becerilere sahip olmayı hem de olguya karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirebilmeyi ifade etmektedir. (Luke, 1997). Kitapta yazar, literatürde yer alan farklı dijital okuryazarlık tanımı ve modellerini ele alarak dijital okuryazarlığın sadece becerilerden ibaret olmadığını, dijital okuryazarlığın bilişsel, sosyal ve kültürel boyutlarının da olduğunu üzerinde durmaktadır. Yazara göre dijital okuryazarlık, teknik becerilerle beraber sosyal, kültürel ve bilişsel becerileri de içinde barındıran bir kavramdır. Bunun yanı sıra yazar, ilgili literatürden de hareketle “yetkinlik” ve “okuryazarlık” kavramlarının bölgesel dillerin yapısına bağlı olarak kullanımlarının ve anlamlarının değişebildiğini söylemektedir. Yazar özellikle İskandinav İngilizcesi’nde “yetkinlik”in, “okuryazarlığa” göre daha kapsayıcı bir terim olduğunu vurgulamaktadır.

Kavram ve modeller üzerinde metinde yürütülen değerlendirme ve tartışma, mevcut literatürde kavramsal düzeyde bir konsensüsün henüz oluşmadığını, “dijital okuryazarlık” ve “dijital yetkinlik” kavramlarının karışık bir şekilde kullanılmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu kavram karışıklığının nedenleri çalışmada ele alınmış ve dijital okuryazarlığın literatür adına daha kapsayıcı bir terim olduğu sonucuna varılmıştır. Dijital okuryazarlığın yanında teknoloji okuryazarlığı, enformasyon okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık ve medya okuryazarlığı gibi birçok olgu ve kavram okuryazarlık ile ele alınabilmektedir. Farklı okuryazarlık türleri ve bu literatür etrafında yürütülen tartışmaları ele aldıktan sonra yazar, dijital okuryazarlığı 21.yüzyıldaki dijitalleşme sürecini kapsayıcı bir şekilde ele alan bir okuryazarlık çeşidi olarak değerlendirmektedir (s. 38-39).

* 23.01.2022 yılında yapılan bu taramada “digitalliterac” 5,5 milyon sonuç verirken “digitalcompeten” ise 487 bin sonuç vermiştir. Yazar, İngilizce yayım kuralı gereği kavramların çoğul halleriyle ilgili çıkabilecek sonuçları kapsamı için son harfleri kullanmadan bu taramayı gerçekleştirmiştir. Yazar, aynı taramayı Türkçe gerçekleştirdiğinde de benzer bir sonuca ulaşmıştır.

Kitabın ikinci bölümünü oluşturan ölçümleme ve ölçek geliştirme sürecinin anlatımı, alan literatürüne katkı açısından dikkate alınmaya ve tartışmaya değer bir çabayı ortaya koymaktadır. Siber uzamdaki birey davranışlarının farklı boyutları ve nedensellikleri olsa da, bireylerin dijital olana karşı becerilerini ve yetkinliklerini anlayabilmek için birey davranışlarını ölçümlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Kavram, teori ve model etrafında yürütülen akademik tartışmaların yanında dijital okuryazarlığın somut ve pratik yönlerine odaklanmak ve dijital okuryazarlığın birey ve toplum bazındaki karşılıklarını anlayabilmek için metodolojik çabaların varlığı izahtan varestedir. Bu da aslında okuryazarlık durumunun ve düzeylerinin ölçümlemesini sağlayabilecek veri toplama tekniklerini ve toplanılan verilerin analizini mümkün kılacak araştırma araçlarının geliştirilmesidir. Bu bağlamdan bakıldığında kapsamlı ölçümlere ihtiyaç vardır. Bu kapsamda yazar, öncelikli olarak Türkçe literatürde dijital okuryazarlık ile ilgili geliştirilen ölçekleri tartışmaya açar ve bu ölçeklerin geniş ve kapsamlı bir çerçeve sunmadığından hareketle tespit ettiği boşluğu kapatabilecek bir ölçek geliştirme çabasına girer. *Dijital Okuryazarlık* kitabını değerlendirmede önemli olan boyut da mevcut literatüre bu açıdan sunduğu katkıdır. Ölçek geliştirmenin ve bunu bir araştırmada kullanmanın yanında kitapta ölçek geliştirme sürecinin detaylıca anlatılmasının, yeni araştırmacılar ve bu alanda literatüre ilgi duyanlar açısından da önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Kitap, dijital okuryazarlıkla ilgili kapsamlı ve güvenilir bir ölçek geliştirdiğini iddia etmektedir. Ölçek geliştirme sürecini yazar, şeffaf ve açıklayıcı bir şekilde kitapta anlatmaktadır. Yedi aşamadan oluşan bu süreçte uzman görüşlerinin alınması ve pilot çalışmanın uygulanması bu iddiayı kuvvetlendirmektedir. Bu çerçevede dikkate değer bir husus da çalışmada birden fazla uzman görüşünün alınarak ölçeğin şekillendirilmesi yoluna gidilmesidir. Bununla birlikte pilot çalışma yapma sürecinin de detaylıca yer aldığı kitapta pilot çalışma aşamasında 451 kişiye ölçeğin taslağı uygulanmıştır. Pilot çalışma sonucunda anlaşılabilirliği düşük olan ve güvenilirlik katsayısına etkisi olmayan maddelerin ölçekten çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra nicel verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini ölçmek için geliştirilen ölçeğe uygulanan analiz ve testler arasında kabul edilen değer dışında olan maddelerin ölçekten çıkarılmasını sağlayan keşfedici faktör analizi ve pilot çalışma ile ana çalışma arasındaki tutarlılığı ölçmek adına Pearson ilişki testi yer almaktadır. Doktora tez sürecinin sonunda jüri tarafından da onaylanan çalışmada, ölçekteki maddeler arasındaki tutarlılık ve anlamlılığın yüksek olduğu belirtilmektedir. Bunu destekleyen bir başka açıklama ise güvenilirlik analizinin ölçeğe uygulanmış olması ile elde edilen sonucun pozitif olmasıdır. Kitapta geliştirme sürecinin detaylıca anlatıldığı ölçeğin, geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş ve onanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçek vasıtasıyla katılımcıların dijital okuryazarlık puanları hesaplanmakta ve oluşturulan Z skor tablosuyla katılımcıların okuryazarlık düzeyleri ortaya konulmaktadır. Ölçekte 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, cinsiyet, yaş grubu, eğitim durumu, eğitim alınmış fakülte türü, ekonomik durum, meslek, yaşanılan bölge, dijital gelişmeleri takip etme durumu, akıllı cihaz kullanmaya başlama dönemi ve bilgisayar kursu alma durumundan oluşan çeşitli demografik, sosyo-ekonomik ve dijital yetkinlik durumu özelliklerine göre katılımcıların dijital okuryazarlıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Bu durumlar ve bireylerin özellikleri oldukça farklı açılardan çeşitlendirilebilme imkânına sahip olsa da ölçekteki ayırt edici özellikler dijital okuryazarlığı ölçmek için gerekli farklılıkları tespit etmektedir. Geliştirilen ölçek altı alt boyuttan ve yirmi dokuz maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar; (1) etik ve sorumluluk, (2) genel bilgi ve işlevsel beceriler, (3) günlük kullanım, (4) profesyonel üretim, (5) gizlilik ve güvenlik ve (6) sosyal boyuttan oluşmaktadır. Burada alt boyutlar incelendiğinde bireylerin dijital ortamda harcadıkları zamanın önemli bir kısmını kaplayan eğlence etkinliğinin eksik olduğunu söyleyebiliriz. Bireylerin boş zamanlarındaki aktivitelerini nasıl değerlendirdiği, sosyal mecra uygulamalarını, içerik tüketme sitelerini ve video oyunlarını ne kadar tükettikleriyle ilişkili maddeler barındıran eğlence temalı bir

alt boyut, ölçeğin kapsamını genişletme imkânı sunabilmektedir. Zira dijital çağın dönüşüme uğrattığı pratiklerden biri de boş zaman ve eğlence etkinliğidir. Bunun yanı sıra ölçeğin alt boyutlarından biri olan profesyonel üretim boyutunun sadece yazılım ve programlama bilgisi ile kısıtlanması dikkat çekici bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. Profesyonel seviyede içerik üretilen yazılımları kullanma becerisi de (Adobe uygulamaları, web tasarımları, SPSS ve çeşitli içerik üretmeye ya da analiz yapmaya yarayan uygulamalar) ölçekte profesyonel üretim alt boyutunda değerlendirilebilir. Dijital ortamlarda üretilen içerikler profesyonel bir şekilde yapılabilir veya profesyonel anlamda içerik üretimleri (kurgu, tasarım, analiz vb.) dijital ortamda gerçekleştirilebilir. Bireylerin alanlarıyla ilgili bir yazılımı kullanabilme becerilerinin sosyal boyutta değerlendirilmesinden profesyonel boyuta taşınarak; siber uzamda kişiler arası etkileşime ve iletişime odaklanan becerilerin sosyal boyutta değerlendirilmesi daha uygun ve ilişkili olmasını sağlayabilir.

Kitabın son bölümünde yazar, oluşturduğu ölçeğin uygulamasını gerçekleştirmektedir. Çevrim içi anket platformu üzerinden yürütülen çalışma, Türkiye'nin her bölgesinden kişilerin katıldığı tesadüfi örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ankete 1287 kişi katılmıştır. 5'li Likert ölçeği kullanarak yürütülen çalışmada örneklem grubunun dijital okuryazarlık puanı aritmetik ölçüme göre 3,90 olarak çıkmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Değerler, normallik analizine tabi tutulmuş ve yapılan ölçümlerin değerlerinin %95 güven aralığında normal dağılıma uygun olduğu tespit edilmiştir. Betimsel analiz ve bulgular kısmında farklı değişkenlere göre dağılımlar verilmiştir. Cinsiyet ve yaş, eğitim, eğitim gördüğü fakülte, ekonomik durum, yaşanan coğrafi bölge, akıllı cihaz kullanmaya başlama dönemi, dijital teknolojileri takip etme durumu ve bilgisayar kursu alma durumuna göre bulguların dağılımları gerçekleştirilmiştir.

Değişkenler, dijital okuryazarlıkla ilişkili ve kapsamlı unsurlardan oluşmaktadır. Örneğin; dijital cihaz kullanmaya başlama dönemi, dijital okuryazarlık seviyesinde belirleyici bir öneme sahip olabilmektedir. Genç nüfusun, yaşlı nüfusa göre teknolojiyi daha efektif kullanmasındaki etkili faktör, genç nüfusun teknoloji kullanımına erken yaşlarda başlaması olarak öngörülebilir. Bu durum dijital olanı kullanmaya başlama dönemi ile dijital okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki olabileceği sonucunu beraberinde getirmektedir. Benzer şekilde ekonomik yetkinlik ve ekonomik özgürlük durumları, dijital uçurumu etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir. Bunu destekleyen bir sonuç olarak çalışmada ekonomik durum ile dijital okuryazarlık arasında da anlamlı bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bir diğer değişken olan yaşanan coğrafi bölgede dijital okuryazarlık seviyesini etkileyen faktörlerden biridir. Kırsalda yaşayan bireyler ile kentte yaşayan bireyler arasında dijital okuryazarlık seviyelerinde farklılıklar görülebileceğine ilişkin literatürdeki tartışmaları destekleyen bir sonucun bu çalışmada da bulgularında görülmektedir.

Kitabı da oluşturan araştırmanın yapıldığı tarihten bu yana yaklaşık üç yıl geçmiştir. Teknolojinin gelişim hızı ve siber ortamlarda sürekli olarak yeni uygulamaların ortaya çıkışı üç yıllık bir sürede önemli farklılıklara ve yeni gelişmelere yol açabilmektedir. Anketin yapıldığı tarihten bu yana, gündelik yaşamda önemli ölçüde kullanımı artan yapay zekâ uygulamalarının yaygınlığı devam etmektedir. Bu sebeple yapay zeka kullanımı artık dijital okuryazarlık ölçümünde önemli hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu ve benzeri dijital okuryazarlık düzeylerini ve becerilerini ölçmek için geliştirilen ölçeklerin, yapay zeka kullanımıyla ilgili maddeler veya sorular içermesini gerektirecek bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu durum dijital okuryazarlık ölçeklerinin sürekli olarak güncellenmesi gerektiği gerçeğini de gözler önüne sürmektedir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde anket uygulaması pandemi döneminin öncesinde yapılmıştır. Pandemi öncesi ve sonrasında bireylerin teknoloji kullanımı arasında farklılıklar görülebilmekte ve pandeminin bireylerin teknoloji kullanma pratiklerini etkilediği görülmektedir. Bu durum, uygulanan anketin pandemi sonrasında uygulandığında farklı veriler suna-

bileceğini göstermektedir. Benzer şekilde bu varsayım da yine dijital okuryazarlık ölçeklerinin, hem gelişen teknolojilere hem de yaşanan sosyal durumların teknoloji kullanımında gerçekleştirdiği dönüşüme göre sürekli olarak güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak “Dijital Okuryazarlık – Kavramlar, Modeller ve Ölçüm” kitabı, “dijital okuryazarlık” ve “dijital yetkinlik” kavramlarının tanımını ve karşılaştırmasını yaparak literatürdeki karışıklığı giderme çabasıdır. Aynı zamanda çalışma, yapay zeka gibi yeni gelişmeler hariç tutulursa özellikle yapıldığı dönem itibarıyla Türkçe literatürdeki önemli bir eksikliği gidererek dijital okuryazarlıkla ilgili kapsamlı bir ölçek geliştirmiş olması açısından önemlidir. Bu ölçeği geliştirme sürecinin oldukça detaylı bir şekilde kitaba yansıtılmış olması, yeni araştırmacıların istifadesine sunulan önemli bir kaynağın oluşmasını sağlamıştır. Ancak dijitalleşmenin dinamik ve sürekli gelişen bir yapısının olması, dijital okuryazarlık ölçeklerinin belli süreler içerisinde geçerliliğini kaybetmesine sebep olabilmektedir. Günden güne hızla yayılmaya başlayan yapay zeka uygulamaları ve bunları kullanma beceresi bundan sonraki dijital okuryazarlık ölçeklerinde bulunması gereken bir faktör haline gelmektedir. İlerleyen zamanlarda da buna benzer yeni gelişmeler olacaktır ve bu ölçeklerin sürekli olarak güncellenmesini ve yenilenmesini gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

- Bayrakçı, S. (2021). *Dijital okuryazarlık—Kavramlar modeller ve ölçüm* (1. bs). Çizgi Kitabevi.
- Chen, X., Despeisse, M., & Johansson, B. (2020). Environmental sustainability of digitalization in manufacturing: A review. *Sustainability*, 12(24), 10298. <https://doi.org/10.3390/su122410298>
- Cijan, A., Jenič, L., Lamovšek, A., & Stemberger, J. (2019). How digitalization changes the workplace. *Dynamic Relationships Management Journal*, 8(1), 3-21. <https://doi.org/10.17708/DRMJ.2019.v08n01a01>
- Kircaburun, K., & Griffiths, M. D. (2018). The dark side of internet: Preliminary evidence for the associations of dark personality traits with specific online activities and problematic internet use. *Journal of Behavioral Addictions*, 7(4), 993-1003. <https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.109>
- Luke, A. (1997). Critical approaches to literacy. İçinde V. Edwards & D. Corson (Ed.), *Encyclopedia of Language and Education* (ss. 143-151). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-011-4540-4_16
- Parviainen, P., Tihinen, M., Kääriäinen, J., & Teppola, S. (2022). Tackling the digitalization challenge: How to benefit from digitalization in practice. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 5(1), 63-77. <https://doi.org/10.12821/ijispm050104>
- Trittin-Ulbrich, H., Scherer, A. G., Munro, I., & Whelan, G. (2021). Exploring the dark and unexpected sides of digitalization: Toward a critical agenda. *Organization*, 28(1), 8-25. <https://doi.org/10.1177/1350508420968184>
- Turel, O., Qahri-Saremi, H., & Vaghefi, I. (2021). Special issue: Dark sides of digitalization. *International Journal of Electronic Commerce*, 25(2), 127-135. <https://doi.org/10.1080/10864415.2021.1887694>